

Els llinatges de creació mallorquina com a eina d'estudi de l'onomàstica del País Valencià

ANTONI MAS FORNERS
JOAN-LLUÍS MONJO MASCARÓ

0. Presentació

La finalitat d'aquest treball és donar a conèixer algunes de les dificultats amb què pot trobar-se un mètode d'investigació històric que es base, en major o mesura, en l'anàlisi de l'onomàstica. El nostre objectiu, doncs, és bàsicament de tipus metodològic i, en som perfectament conscients, no té res d'innovador. L'objectiu no és altre que insistir en la necessitat de depurar les ferramentes i la mostra objecte d'anàlisi –l'onomàstica, en el nostre cas– que un hom faça servir per tal d'estudiar un fenomen concret i, d'aquesta manera, obtenir-ne informació relativament fiable. L'anterior cobra molt de sentit si tenim present que, molt sovint, la documentació medieval i moderna no indica quin és l'origen o la naturalesa de la persona que portava un determinat prenom i llinatge. Aquesta és la causa de moltes de confusions i de veritables frens a l'estudi (sobre això cal recordar, tot i que només siga a tall d'exemple, les consemblances entre l'onomàstica catalana i occitana, d'una banda, i entre l'aragonesa i de la castellana, de l'altra). Tot plegat, si no es disposen de dades complementàries, obliga els investigadors a establir l'origen dels subjectes mitjançant altres mètodes, o a prescindir de l'estudi dels d'identificació dubtosa, degut a la seva "homofonia". Intentarem mostrar-ho a partir de l'estudi de la dispersió geogràfica dels cognoms d'origen mallorquí presents en l'antroponímia valenciana, de gran utilitat per a conèixer els moviments migratoris de la població d'aqueix origen arreu del País Valencià. Però la realització d'aqueix estudi es troba amb diversos entrebancs: la desaparició d'una part significativa de la documentació sacramental; que a les fonts, si es conserven, molt sovint no s'hi indica l'origen del subjecte; com també la coincidència de gran part del disseny onomàstic valencià i mallorquí –cosa perfectament explicable per l'origen majoritàriament català de totes dues poblacions–. Tot plegat obliga a basar l'estudi en l'anàlisi d'una mostra de llinatges "depurada"; és a dir, que no incloga el gran nombre de llinatges

coincidents en l'onomàstica valenciana i mallorquina (aquells que anomenem "homòfons") i, que per tant, reste circumscrita a llinatges d'origen inequívocament mallorquí. Per tant, ens dedicarem a l'anàlisi de set llinatges als quals, per una sèrie de raons, que exposarem més envant, els podem atribuir aqueix origen sense problemes: Benimelis-Benimeli, Femenia, Fluixà, Llodrà, Mesquida, Monjo i Salvà. N'estudiarem la trajectòria a l'illa, des de l'edat mitjana fins al temps de la repoblació del regne de València, com també la trajectòria dins de les terres valencianes —centrant l'estudi en les comarques de la Marina i el Comtat— des del temps de la redacció de les cartes pobles (1610-1612) fins al cens de 1646, i en l'actualitat.¹

1. La problemàtica de l'onomàstica mallorquina com a font d'investigació

Abordar l'estudi de la reconstrucció demogràfica de les comarques valencianes després que patiren l'efecte de l'expulsió dels moriscs en 1609 és sense dubte una mampresa ambiciosa pel seu abast, i més encara si tenim en compte la problemàtica afegida de la irregularitat i la parquedat de les fonts amb què podem comptar. Si el nostre interès s'orienta, però, a l'origen dels repobladors —la identificació, el recompte, l'anàlisi dels qui anaven establint-se en les comunitats repoblades—, per sort disposem d'una relativa diversitat de fonts a què podem acudir; per exemple, els documents sacramentals, els censos, les talles, els estims, els protocols notariais, les cartes de població, els registres d'establiments.² Tanmateix, només es fa esment explícit de l'origen de les persones registrades en una mínima part de tota aqueixa documentació, cosa que fa més difícil encara, en ocasions impossible o quasi impossible, l'acompliment satisfactori dels nostres objectius. Per mor d'aquesta pobresa de referències, l'onomàstica es torna sovint una eina de recerca indispensable, que pot proporcionar-nos la informació que ometen els mateixos documents: no es tracta, llavors, d'un mer instrument auxiliar d'investigació sinó de la mateixa font d'informació.

En aquest sentit, pel que toca a l'estudi de la repoblació mallorquina, la majoria dels investigadors que s'hi ha dedicat han tingut molt present el coneixement de l'onomàstica de les Illes per identificar la importància d'aquesta aportació; molt especialment en tractar aquelles poblacions on no hi havia la possibilitat d'escorcollar determinades sèries documentals que fossen més explícites (com ara, als pobles en què no es conserva l'arxiu parroquial des dels primers anys de la repoblació). Evidentment el testimoni de la presència d'un nombre destacat de cognoms característics de les Illes és un clar indicatiu d'una repoblació en què l'element insular ha estat, en efecte, molt important. Per un altre costat, la identificació de determinats cognoms en documents coetanis de la repoblació pot indicar-nos la procedència d'una fracció significativa dels repobladors que els portaven. Els

¹ Les referències documentals en què basem la nostra investigacions són indicades al final d'aquest treball. Pel que fa a l'estudi de la distribució actual dels cognoms hem treballat bàsicament amb els llistats telefònics de les províncies d'Alacant i València. Reconeixem la feblesa d'aquesta font d'informació: no hi ha registre de tots els habitants (de fet i de dret) de cada població, no té en compte la condició de ciutadania "compartida" pròpia d'alguns dels registrats (viuen i treballen en una determinada població gran però han nascut o descendeixen i "se senten" d'una altra de més petita, que fa de segona residència). Agraïm molt la col·laboració i els suggeriments que ens han fornit en Carles Segura, na Maribel Guardiola, en Vicent Beltran, en Josep Mas, en Felip Vidal i n'Honorat Ros.

² Sobre la nostra metodologia de l'estudi dels repobladors vegeu Mas-Monjo 2002a: 119-123.

cognoms esdevenen així la prova evident –i perdurable, viva– de l'existència d'una aportació mallorquina en la recuperació de la població del regne de València en el primer terç del segle XVII.

En els treballs d'en Carmel Giner, per exemple, l'inventari dels cognoms més característics de cada localitat són la millor il·lustració de les particularitats històriques de cada indret; vegeu-ne, si no, una mostra referida al Ràfol d'Almúnia:

*Al ser expulsados los moriscos contaba con 26 casas, que fueron rehabilitadas por mallorquines. La onomástica más general es: Catalá, Ferrer, Ginestar, Lull, Puchol y Vidal, predominando Lull y Vidal.*³

Però ha estat en Josep Costa qui ha obtingut uns resultats més espectaculars en aplicar el coneixement de l'onomàstica insular en les seues investigacions sobre l'origen dels repobladors de la Marina Alta. Retrobar determinats cognoms realment atestats com a illencs a la mateixa comarca de la Marina, dins la documentació de les poblacions mancades de referències explícites i directes dels seus primers habitants, en efecte, havia de portar-nos a la immediata identificació d'aquests pobladors “desconeguts” com a també oriünds de les Illes, així com també ho eren els veïns comarcans seus que duïen els mateixos llinatges. Vegem, com ara, l'anàlisi que fa dels llinatges de la vall de la Rectoria:

*La Rectoria comprén mitja dotzena de poblets, de senyoriu divers. Segons la carta de Sanet i Sagra (1610-11), aquest últim fou poblat per gent del Regne de Granada, de València i de Mutxamel, però d'aquestos cognoms el 1646 sols en resta un. Entre els més nombrosos avui tenim Ballester, Estela, Carrió, Femenia i Ferragut (llevat del primer ja figuren tots el 1646); el seu origen mallorquí és manifest.*⁴

Però la credibilitat d'aquesta via metodològica no ha estat unànimement acceptada. Hom ha objectat precisament la manca de dades objectives perquè pugua de veritat provar-se que determinats repobladors hagen de tenir un origen mallorquí o eivissenc només perquè siguen portadors d'uns llinatges. Així, per exemple, n'Antoni Grau, en referir-se a la procedència dels primers repobladors del Verger retreu de la tesi d'en Josep Costa la seua aparent “quimera” de descobrir per tot arreu cognoms mallorquins.⁵ Com que la documentació estudiada per n'Antoni Grau demostra que els primers repobladors del Verger (carta pobla de 1610) procedien del seu entorn geogràfic més immediat –sobretot de Dénia i de Xàbia– i no de les Illes,⁶ aquest investigador fa una crida al rigor científic i a la cautela davant de conclusions que no estiguen fonamentades sobre una base documental acreditada abastament: *Potser la postura més constructiva serà prendre amb precaució les*

³ Giner Bolufer: 156.

⁴ Costa (1977-1978): 88-89.

⁵ Basant-se en l'onomàstica del cens de 1646, suposava que el procés de repoblació del Verger també s'havia fet amb efectius parcialment illencs (possibles eivissencs: Cardona, Costa; mallorquins: Pons).

⁶ Pel que fa a aquest assumpte, el mateix investigador indica que al Verger també hi hagué una lleu entrada de mallorquins en els canvis demogràfics que es produïren en aquesta població a partir de la seua primera carta pobla (Grau: 54-57); cosa que no es contradí, per tant, a les tesis d'en Costa.

*formulacions esmentades i, aprofundint en l'anàlisi mitjançant la documentació disponible, intentar aproximar-nos al que en realitat hi va succeir.*⁷

Amb tot i amb això no es pot negar taxativament, i molt menys ignorar, el valor de la informació que ens dona per ella mateixa l'onomàstica. Únicament, si no es vol caure en el parany de la imprecisió, cal tenir també molt present el coneixement de l'onomàstica del regne de València dels segles precedents a la repoblació, sobretot de la més immediata. La raó és que no sempre els cognoms portats pels colons insulars eren completament diferents dels cristians *de natura* valencians; ans el contrari, una gran part ja solien estar documentats a les terres valencianes des d'època medieval. Aquesta circumstància impossibilita certament –si no disposem de dades auxiliars– la tasca de reconeixement dels anotats als documents, mitjançant només els cognoms. Així succeeix per exemple amb els cognoms *Albanell, Alemany, Alòs, Alzina, Balaguer, Blanquer, Bonet, Boronat* (<Bonanat), *Bosc, Bou, Cabrera, Calafat, Canet, Capdebou, Cardona, Carrió, Castelló, Català, Costa, Domènec, Estela, Ferragut, Ferrer, Font, Garcia, Gi(s)bert, Gilibert, Grimalt, Guaita, Joan, Maians, Malonda, Martí, Mas, Mascaró, Mestre, Monjo, Montaner, Montserrat, Noguera, Oliver, Palau, Pasqual, Pastor, Pellisser, Perelló, Ponç, Pont, Puig, Puigserver, Rovira, Ribes, Riera, Ripoll, Roig, Rosselló, Sabater, Sala, Sales, Salvà, Seguí, Serra, Soler, Siurana, Tomàs, Vidal, Vives...*,⁸ ja presents al regne de València des dels segles XIII-XIV,⁹ en els quals la documentació pot identificar plenament les branques autòctones i les nouvingudes (més enllà de les divergències fonètiques que hi podia haver a una banda i altra de la mar). En ocasions la identificació porta a més a l'assimilació cap a variants valencianes –i a la confusió– d'una sèrie de formes com *Alzina*, que es confon amb *Olzina*, una variant dialectal ribagorçana, ben documentada a València (encara que també a Mallorca en el segle XIV); *Gener*, que es confon amb *Giner*, una variant fonètica típicament valenciana (i catalana occidental en general); *Morei*, que es confon amb *Morell*, per l'adaptació al català occidental de la iodització característica del bloc oriental, i potser, a més a més, amb la confusió de dos llinatges d'ètim diferent.¹⁰

Però, és clar, tots no comptaven amb el mateix grau de difusió ni de distribució dins de les poblacions valencianes. Se'ns fa necessari conèixer, per consegüent, la distribució onomàstica que hi havia a cada localitat, o, millor dit, l'evolució dels repertoris locals de cognoms, especialment en les poblacions més properes dels nuclis repoblats que són objecte d'estudi (possibles centres d'atracció de masses de gent d'aquelles poblacions de cristians vells de devora). Per exemple, Dénia, la població més gran de la Marina, en el primer terç del segle XVII posseïa un repertori bastant considerable de llinatges coincident amb els de molts repobladors insulars de la mateixa comarca, per exemple: *Alòs, Barceló, Cabrera, Cardona, Febrer, Ferrer, Giner, Marc, Martí, Mulet, Noguera, Oliver, Palau, Pons, Puig, Ribes, Sanxo, Soler, Tomàs, Vives*. Aquesta situació s'estén en un major o menor grau a altres viles cristianes de l'entorn, com ara, Benissa (amb *Cabrera, Ferrer, Garcia, Giner, Malonda, Morell, Vives*), el Castell de Guadalest (amb *Balaguer, Giner, Ferrer, Móra, Soler, Vives*), la Font d'en Carròs (amb *Pasqual*), Murla (amb *Cabrera, Giner, Llambies, Marí, Puig, Ros, Sala, Sanxo, Simó, Ximeno*), Oliva (amb *Alzina, Garcia,*

⁷ Grau: 54.

⁸ Mas-Monjo 2002b: 116-117.

⁹ Hem seguit ací bàsicament l'obra magna de n'Enric Guinot.

¹⁰ Sobre la qüestió de l'homofonia vegeu Mas-Monjo 2002b: 30-31.

Gilabert, Marc, Marqués, Maians, Mestre, Perpinyà, Piera, Puig, Roger, Ripoll, Sabater, Sala, Tomàs, Tur), Pego (amb Alzina, Mestre, Pastor, Piera, Puig, Rovira, Sala, Sales, Sastre, Serra), Penàguila (amb Ripoll, Soler), Planes (amb Català, Siurana, Tomàs, Vidal), Teulada (amb Ferrer, Garcia, Malonda), Xàbia (amb Cardona, Català, Diego, Ferrer, Martí, Móra, Pons, Soler, Trilles, Vives), la Valldigna (amb Doménec, Martí, Ripoll, Sala, Tur, Verger, Ximeno)...¹¹ I aquesta situació es presenta encara més empipadora si pensem en la possibilitat que es documenten en una mateixa sèrie documental persones d'origen divers, de les quals mai no sabríem res amb certesa si no tinguéssim a la nostra disposició la informació explícita del seu lloc de naixement. Per exemple, dins l'arxiu parroquial de l'Assumpció de Dénia, conviuen al primer terç del segle XVII els portadors del cognom Ferrer indígenes i na Caterina Ferrer d'Eivissa (1612) i en Sebastià Ferrer de Manacor (1622).¹² Certament, a falta de més dades, tan desaconsellable és atribuir sistemàticament a tots aquests cognoms un origen valencià o insular.

Afortunadament no succeeix així amb tots els llinatges: n'hi ha un percentatge important que no havien estat mai documentals al regne de València abans de la repoblació. L'objectiu del nostre present treball serà precisament tractar aquests llinatges que són indiscutiblement illencs, amb els quals, la mera presència ja és un indicador *per se* de la seua procedència insular. Una garantia molt útil per a la nostra recerca.

No ens referirem a la totalitat d'aquests cognoms,¹³ la nostra exposició se centrarà especialment en set cognoms vinguts de Mallorca: Benimelis-Benimeli, Femenia, Fluixà, Llodrà, Mesquida, Monjo i Salvà. Com veurem, la seua inqüestionable mallorquinitat els ve atorgada per causes diverses: són llinatges toponímics creats a Mallorca (Benimelis, Femenia, Llodrà, Mesquida), contenen variants formals documentades inicialment a Mallorca (Fluixà), contenen variants dialectals característiques del mallorquí (Monjo), són formes no atestades ni en època medieval ni en època moderna dins la zona en què centrem l'estudi (Salvà).

2. Els llinatges toponímics

Els llinatges o cognoms toponímics són aquells formats a partir d'un topònim i que, per això mateix, remetent a un origen geogràfic concret. En l'onomàstica mallorquina, tant en la medieval com en l'actual, els més nombrosos, i amb notable diferència són els llinatges toponímics catalans. Tanmateix, també se'n documenten d'altres orígens, sobretot aragonès, italià, mallorquí i occità. De tots el que se conservaren fins al segle XVII, els que assoliren més freqüència al segle XVI –i que encara ara són els més freqüents– són els d'origen

¹¹ Dades obtingudes a partir de Ciscar 1997, Giner Guerri: 265, Martínez Roldan, i elaboració pròpia.

¹² APD: QL 1610, Llibre de Matrimonis, fol. 243; fol. 222.

¹³ Una àmplia mostra d'aquests cognoms que són una suposada aportació de l'onomàstica mallorquina o evissenca són les formes *Amengual-Mengual, Arbona, Babiloni, Bauçà, Benimelis-Benimeli, Bordoï-Bordoll, Busquets, Camallonga, Campamar, Capó, Cardell, Cloquell, Colombars, Escandell, Estalric-Estarlic, Femenia, Ferrà, Florit, Fluixà, Frau, Fullana, Gaià, Ginard, Gomila, Joaneda, Llaneres, Llodrà, Mesquida, Mòger, Molines, Omar, Ordines, Palmer, Pisà, Pocovi, Pol, Quarantí, Quecles, Ramis, Salort, Sequier, Serralta, Server, Socies, Sureda, Ribot, Tatxiquet, Timoner, Torrendell, Triai-Triall, Urrac, Vell, Veny, Verí, Vicenç* (vegeu Mas-Monjo 2002b: 116).

mallorquí. Aquests són el resultat de l'adopció, per part dels colons del segle XIII, del nom precatalà de l'alqueria o de la població o de la comarca on s'havien assentat (Mas 2002). Es tracta de llinatges com Binimelis i Llodrà (alqueries del terme de Manacor), Bunyola –una vila mallorquina–, Caimari –antiga alqueria i actual població–, Colombars (nom de diverses alqueries), Femenia (alqueria del terme de Santa Margalida) o de Mesquida (alqueria del terme de Porreres).¹⁴ Es tracta, doncs, de llinatges formats a Mallorca i que, en conseqüència, constitueixen un indici clar de la procedència mallorquina de les persones que els portaven.

3. Els llinatges que contenen variants formals específiques

L'alteració formal d'alguns llinatges suposà en alguns casos la creació de noves formes, les quals, en entrar a la península, portaven ja el segell de la producció mallorquina. En general solien partir de formes medievals que eren vives tant a Mallorca com a València. Ens referim, com ara, a les evolucions: *Campamar* <*Campomar*, *Estalric* <*Hostalric*, *Ferrà* <*Ferran*, *Fluixà* <*Foixà*, *Quetgles* <*Clergues*; en què fàcilment descobrirem fenòmens fonètics o fonosemàntics diversos com assimilacions (*Campamar*), metàtesis (*Quetgles*), epèntesis (*Fluixà*), hipercorreccions (*Ferrà*), resultats popularitzants (*Estalric*).

En el cas de Fluixà, partim de la forma primitiva *Foixà*, que en principi era un topònim major català: el nom d'una població empordanesa. Posteriorment, com veurem, la forma *Foixà* derivà a *Fuixà*, a la qual es va col·locar una -l- epentètica per assimilació a la paraula *fluix*.¹⁵ Aquesta nova forma ja existia al segle XIV, ja que dins la secció d'Inca de la *Llista dels homes d'armes* de 1359 figura en *Berenguer Fluxà* (però no era encara general: al mateix document podem també trobar, en l'apartat dels sineuers, en *Bernat Fuxà*, amb una variant més conservadora).¹⁶

De fet, la forma *Fluixà* no va imposar-se de seguida a tots els àmbits de l'illa, segons observem a la documentació. Pel que fa Santa Margalida, una anàlisi de diversos documents dels segles XVI-XVII, el registre d'*Homes d'armes de Santa Margalida* (1515),¹⁷ el *Fogatge de Santa Margalida* de 1545¹⁸ i els cadastres de 1553, 1567, 1581, 1595, 1603, 1613,¹⁹ ens revela una aparició en l'escrit molt tardana (ben possiblement només en l'escrit). Fins al primer decenni del segle XVII, al cadastre de 1613, en el temps de l'inici de la repoblació de València, no trobem registrada aqueixa forma –que ja s'havia fet llavors general–; la documentació anterior, en canvi, la desconeix per complet: hi ha exclusivament *Fuixà*.

¹⁴ Cal tenir present, tanmateix, que al regne de València existia la variant *Mesquita* o *Mezquita* als segles XIII-XIV (Guinot, I: 447). Malgrat això, que la forma mallorquina sia sempre *Mesquida* –des del mateix segle XIII– i que aquesta sia la que es documenta sempre com a pròpia dels colons mallorquins fa pensar en l'origen mallorquí.

¹⁵ Segons el *DCVB*, s. v. *Fluixà*.

¹⁶ Veg. Rosselló.

¹⁷ ARM AH-6638.

¹⁸ ACA RP2621.

¹⁹ AMSM 7, AMSM 1810, AMSM 1812.

En l'actualitat, per les terres valencianes sol presentar les variants gràfiques *Fluixà*, *Fluxà*, *Fluxià*, amb el perill de la incorrecta lectura /ks/ per la fricativa palatal sorda.²⁰

En el cas de Benimelis, observem que ja a la documentació del segle XVII s'observa una oscil·lació de la forma original mallorquina *Benimelis* –no pas la més dialectalitzant, més estesa actualment a l'illa, que present un cas d'assimilació, *Binimelis*– i una variant de factura valenciana, possiblement creat per analogia al nom de la població de la Rectoria anomenada Benimeli, que és ben a prop de l'àrea en què habitaven les famílies manacorines que duïen aqueix llinatge.²¹ A l'actualitat només es coneix la variant *Benimeli*.

4. Els llinatges que contenen dialectalismes mallorquinitzants

La presència de determinats trets fonètics dialectals mallorquins que s'hagen pogut mantenir a la península dins de determinats cognoms és una prova irrefutable més de la seua procedència extraregnícola. Encara que aquests presumptes mallorquinismes fonètics reproduïts en el nivell escrit són bastants escassos i han tendit a desaparèixer, assimilats per la grafia d'hàbits fonètics valencians o simplement per estandardització.²² És el cas de la representació de la iodització, que encara va acompanyar en els primers anys de la repoblació, a voltes de manera oscil·lant, la representació dels llinatges *Bordoi*, *Cortei*, *Fiol*, *Morei*, *Triai*, *Tries* –molt especialment cridanera sobretot en els casos en què dins de la mateixa comarca hi havia una variant autòctona amb *ll*: *Cortei* / *Escortell*, *Morei* / *Morell*, *Tries* / *Trilles*. És el cas de la representació sempre escadussera de la vocal neutra, que mai no s'imposà en cap cognom fins a l'actualitat. Ocasionalment podem trobar representacions anòmales dels cognoms, que obeeixen al descuit d'un escrivà, però que no han creat model; així succeeix, posem per cas, amb les formes *Cifra*, *Bennàssar* o *Fàbregas*, per *Cifre*, *Bennàsser*, *Fàbregues*, pel que fa a les vocals post-tòniques,²³ i amb *Masqueró*, *Masquida*, per *Mascaró*, *Mesquida*, pel que fa a les vocals pretòniques.²⁴

Una clara excepció de la desaparició dels dialectalismes en els grafemes dels cognoms és sense dubte la forma *Mengual* <*Amengual*, que s'ha fet general i ha aconseguit d'arraconar la forma primitiva. Potser també ho siga el cognom *Monjo*, del qual ens ocuparem seguidament.

La forma *monjo* obeeix a la tendència fonètica del català d'assimilar a *-o* final la vocal romànica de suport *-e* dins de les paraules que contien una *o* o una *u* tònica (*monjo* <*monge*); un fenomen fonètic que es degué veure en part afavorit per la necessitat morfosintàctica de distingir el masculí i el femení –una oposició que quedava neutralitzada

²⁰ Com succeeix en efecte amb la darrera variant, que és viva a la ciutat d'Alacant (devem la informació a en Carles Segura).

²¹ Mas-Monjo 2000: 290.

²² Mas-Monjo 2002a: 130-132.

²³ Trobem la forma *Sifra* a Castells i a Tàrbena (al cens de 1646: Generalitat 4828, f. 339; ARV, Generalitat 4828, f. 322). Trobem les formes *Bennàssar* i *Fàbregas* als documents d'establiments de Tàrbena (1612).

²⁴ Hem trobat aquestes dues formes en espigolar informació dins la documentació més antiga de l'arxiu parroquial de Tàrbena.

en el català oriental.—²⁵ Aquesta evolució està ja documentada en la llengua medieval en el cas que ens ocupem, al costat d'altres paraules com, per exemple, *suero, moro, toro, cuiro, nostro* (a voltes encara acompanyades de les formes més arcaïtzants: *monge, cuire o cuir, nostre*).²⁶ Però l'evolució interna de la llengua catalana mostra un desenvolupament major d'aquesta tendència en els parlars orientals, sobretot insulars, on s'observen els resultats *blonco, cotxo, covo, homo, nostro, porxo, rotlo...* No ens ve de nou, per tant, que la forma *monge* es mantingués fins a època relativament recent en determinades zones conservadores del català, de l'àrea occidental —de fet, el *DCVB* no el documenta en la parla espontània del País Valencià ni dins la del sud del Principat: a aquests indrets correspon la forma antiga *monge*.²⁷

La presència actual del cognom *Monjo* al País Valencià podem dir que es deu a la repoblació siscentista.²⁸ Es tracta, com hem explicat, per tant, del reflex d'un tret fonètic característic del mallorquí, com a dialecte català oriental; de fet, a banda de l'illa Mallorca, el llinatge *Monjo* només es retroba, segons el *DCVB*, en punts del Principat de parla oriental, com Granollers, Cornellà, Igualada, Martorell, Pals, Sabadell. Formalment respon a una generalització relativament tardana en l'escrit de la variant fonètica de la llengua popular catalana oriental amb *-o* final, en detriment de la versió primitiva amb *-e* (o amb *-a*, si tenim en compte les grafies dels texts antics, amb les seues característiques vacil·lacions per l'influx de la neutralització de les *aa* i *ee* àtones).²⁹ A la documentació del segle XVI de la vila de Santa Margalida (Mallorca), el punt d'on isqueren les branques valencianes d'aquest cognom, hi ha encara una oscil·lació formal ben palesa: la forma *Monge* campava exclusivament encara al cadastre de 1553, i era també la majoritària en el cadastre de 1567 i en el registre d'*Homes d'armes* de 1515; però, era ja minoritària en el cadastre de 1581, i ja havia desaparegut a favor de *Monjo* en el fogatge de 1545, i ja en els cadastres de 1595, 1603 i 1613.³⁰

²⁵ Moll: 90, Rasico: 108.

²⁶ Coromines: 198, Badia: 175, Moll: 90, Rasico: 108.

²⁷ *DECLIC*, s. v. *monjo*; *DCVB*, s. v. *monjo – monge* L'ús popular en valencià de la forma *monge* està confirmat dins la *Corrección de voces y frases que el vulgo u común de Valencia usa*, de 1771 (p. 13) i en diversos refranys populars; per exemple: *L'hàbit no fa al monge* (arreglat dins el *Tractat de adages y refranys valencians* d'en Carles Ros, 1736) o *Tots monges, o tots canonges*. (arreglat al diccionari Escrig-Llombart, 1887, s. v. *mònge*). Encara que, si tenim en compte la realitat lingüística del país, la paraula veritablement usada per a aquest sentit en valencià, almenys en aquests darrers segles, és *frare* (o la seua variant dissimilada *flare*).

²⁸ Encara que ja es documentà escadusserament en època medieval; concretament a Castelló de la Plana, en 1398 (Guinot, I: 452).

²⁹ Així, per exemple, al cadastre de Santa Margalida de 1581 trobem la forma *Mateu Monga fill de Miquel*.

³⁰ Tot i aquest aparent triomf de la variant *Monjo*, importat al País Valencià, s'observa encara a la documentació sacramental de la Vall d'Ebo algun exemple de la forma *Monge*, al costat de la majoritària *Monjo* (escrita *Mongo*); almenys dins el llistat que en féu en 1800 Mn. Francesc Carrals, que deu ser de segur fidel als grafemes antics). Encara que, caldria que poguéssim analitzar els documents originals per arribar a una conclusió autoritzada. Per un altre costat hem de fer esment del cognom d'un colon registrat a la carta pobla de Bellreguard [AMG, B-1647], anomenat *Pere Monge*, el qual, com que no tingué continuïtat documental, no podem assegurar que es tracte d'una versió arcaica del cognom *Monjo*.

5. Els llinatges de distribució geogràfica innovadora

Com ja hem apuntat en el primer apartat d'aquesta exposició, no tots els cognoms aportats pels colons mallorquins del segle XVII es documentaven al regne de València per primera volta. Ara bé, pel que toca a la distribució geogràfica primitiva d'aquests cognoms en la documentació valenciana d'època medieval,³¹ uns quants d'aquests cognoms apareixen documentals presumiblement per primera volta en les comarques valencianes en què centrem el nostre estudi (la Marina-Comtat): *Albanell, Alemany, Calafat, Capdebou, Cifre, Ferragut, Grimalt, Guaita, Mascaró, Monjo, Montaner, Montserrat, Pont, Puigserver, Ribes, Riera, Rosselló, Salvà, Seguí*. De fet, en uns quants d'aquests, la documentació era només exclusiva de les comarques septentrionals valencianes: *Calafat, Cifre, Ferragut, Grimalt, Monjo*.

Pel que fa al cognom *Salvà* la documentació medieval més primitiva el situava a Sueca (1245-1249), a Bell-lloc del Pla (1379), a Museros (1379), a Morella (1396), a Castelló de la Ribera (1421), a Llíria (1427).³² Com veurem més avant, la seua primera atestació documental en terres de la Marina-Comtat es troba a Llíber en 1611.

6. Distribució dels cognoms *Benimelis, Femenia, Fluixà, Llodrà, Mesquida, Monjo i Salvà* a Mallorca abans de 1609

6. a. Els llinatges toponímics

6.a.1) Benimelis

Benimeli o Benimelis³³ era una alqueria del districte –i actual municipi– de Manacor, documentada a la remembrança de Nuno Sanç, relació de les alqueries que tocaren a aqueix senyor, comte del Rosselló, al repartiment de l'illa (Mut-Rosselló, 1993). El 1242 ja apareix documentat Berenguer Benimelis (Rosselló-Ferrer, 1977: 107). El 1359 es documenta a Inca i a Manacor, però era característic d'aquesta darrera, on es convertí en un llinatge molt freqüent (vegeu la taula 3). D'aquí es degué traslladar a les poblacions veïnes, com sembla indicar la seva distribució actual (és un llinatge molt freqüent a Manacor i altres poblacions veïnes, com la de Felanitx, on, a la talla 1581 havia 17 persones).

6.a.2) Femenia

Amb aquest terme era designada una alqueria del terme de Santa Margalida, ja documentada el 1242. El primer membre conegut de la família Femenia, el 1273, és en Mateu Aham, habitant a Santa Margalida, també anomenat Maimó (*Matheo Aham qui alias per gentes voccaris Maymon habitatori Sancte Margarite de Muro*), que és anomenat Maimó de Femenia (*Maymoni de Feminia*) el 1283, i al qual el 1296 es fa referència com en Mateu Am, també anomenat Maimó de Femenia (*Mathei Am qui alias nuncuparis Maymonus de Femenia comoranti apud Sanctam Margaritam de Muro*). Aqueixa fluctuació onomàstica no afectà els seus descendents, que perderen l'antic cognom i adoptaren com a llinatge el nom de l'alqueria –Femenia– que havia estat posseïda per en Mateu Am durant el segle XIII i que continuà vinculada a aqueixa família fins la segona

³¹ Partim de les dades aportades per n'Enric Guinot.

³² Guinot, I: 508.

³³ O Binimeli o Binimelis.

meitat del segle XV (Mas, 2003). El llinatge es convertí en un dels més característics de Santa Margalida des de mitjan segle XV (vegeu la taula 2) i s'expandí, entre d'altres, a les poblacions veïnes de Muro (s. XIV i XV), Artà i Manacor (segona meitat del segle XVI; vegeu la taula 3).

6.a.3) Llodrà

Llodrà era una alqueria de Manacor, documentada a la remembrança de Nuno Sanç (Mut-Rosselló, 1993). El 1241 es documenten Bernat i Guillem Llodrà (Rosselló-Ferrer, 1977: 35-36), posseïdors de l'esmentada alqueria. El cognom es convertí en un dels més nombrosos de Manacor (vegeu la taula 3), d'on passà diverses poblacions de l'illa, com Inca (vegeu la taula 1) o Felanitx (Vaquer, 2002).

6.a.4) Mesquida

Sembla clar que el llinatge Mesquida té el seu origen en l'adopció del topònim de la Mesquida (alqueria del terme de Porreres) com a llinatge per part dels seus posseïdors, Pere i Berenguer Bartomeu, adopció que no es consolidà fins a darreries del segle XIII (Mas, 2001). El 1359 apareix concentrat bàsicament a Porreres (vegeu la taula 1); d'aquí es degué estendre a altres viles, com Felanitx, on era molt nombrós,³⁴ a Manacor (vegeu la taula 3) i a Lluçmajor (vegeu l'apartat 6.5).

6. b. *Llinatges no toponímics*

6.b.1) Fuxà/Fluixà

El 1359 es documenta a Inca, Manacor i Sineu. S'expandí, ja en segle XIV, a Muro, Santa Margalida (vegeu la taula 2) i, possiblement en dates més tardanes, a altres poblacions, com Manacor (vegeu la taula 3).

6.b.2) Monge/Monjo

Documentat a Santa Margalida el 1273, com a llinatge d'un emfiteuta posseïdor de part de l'alqueria de Campfullós –Domingo Monge o Monjo–,³⁵ que continuà posseint l'alqueria en els segles XIV i XV (Mas, 2002). El llinatge no va augmentar significativament la seva freqüència fins a la segona meitat del segle XV i en la primera meitat del XVI, com a conseqüència de l'elevada descendència masculina de la família. Aqueix creixement fou tan important que Monge/Monjo acabà per esdevenir un dels llinatges més freqüents de la població (Mas, 1997; vegeu la taula 2), des d'on s'expandí a la parròquia veïna de Muro i possiblement a altres poblacions.

6.b.3) Salvà

Llinatge documentat el 1359 a Manacor, Muro i a Lluçmajor, vila aquesta darrera on era molt freqüent durant el segle XVI (Font, 1978). Això fa suposar que fou des de Lluçmajor que arribà a altres poblacions.

³⁴ A la talla del 1581 d'aquesta població apareixen 29 contribuents amb cognom Mesquida (Vaquer, 2002).

³⁵ Arxiu del Regne de Mallorca, Escrivania de Cartes Reials, 348 f. 113.

Taula 1. DISTRIBUCIÓ DELS LLINATGES ESTUDIATS (1359)

BINIMELIS	INCA (1) MANACOR (2)
FEMENIA	SANTA MARGALIDA (2), CIUTAT
FUXÀ/FLUIXÀ	MANACOR (1), SINEU (1) CIUTAT; INCA (1)
LLODRÀ	INCA (2) MANACOR (2)
MESQUIDA	PORRERES (3) CIUTAT
MONGE	SANTA MARGALIDA (1), MANACOR (1), CIUTAT
SALVÀ	LLUCMAJOR (4), MANACOR (1), MURO (1) CIUTAT

Elaboració pròpia a partir de Miralles (1997) (Les dades referides a Ciutat són d'altres dates)

Taula 2. EVOLUCIÓ DELS LLINATGES ESTUDIATS AL TERME DE SANTA MARGALIDA (1459-1613)

LLINATGE	1273	1359	1459	1553	1567	1581	1613
FEMENIA	1	2	8	14	20	19	26
MONGE/MONJO	1	1	2	8	19	19	28
FUIXÀ/FLUIXÀ			1	8	10	12	13
SALVÀ						1	

Font: Mas (1997)

TAULA 3. EVOLUCIÓ DELS LLINATGES ESTUDIATS AL TERME DE MANACOR (S. XIII-1581)

LLINATGE	S. XIII	1359	1511	1581
BINIMELIS	DIVERSOS	2	6	9
FEMENIA			0	8
FUXÀ/FLUIXÀ			0	4
LLODRÀ	DIVERSOS	2	21	14
MESQUIDA			3	5
MONJO		1	0	1

Font: elaboració pròpia a partir de Rosselló-Vaquer (1991)

7. Distribució dels cognoms *Benimelis*, *Femenia*, *Fluixà*, *Llodrà*, *Mesquida*, *Monjo* i *Salvà* al País Valencià

7.1) *Benimelis-Benimeli*

La primera documentació que tenim del cognom manacorí Benimelis és a la Vall d'Alaguar amb un dels signataris de la seua carta de població (1611): en Bartomeu Benimelis. Pocs anys després podem observar com els portadors d'aquest cognom es concentren a la veïna vall de Seta, on possiblement es degué traslladar en Bartomeu Benimelis, que deu ser el mateix que es registra amb aqueix nom i cognom a l'arxiu parroquial de Fageca com a nou habitant de Famorca, de la mateixa vall de Seta i parròquia (1613).

A Famorca trobem al primer terç del segle XVII quatre caps de família amb aquest llinatge: l'esmentat Bartomeu Benimelis, que era casat amb na Bartomeua Sequier, i del qual coneixem el seu fill Bartomeu, nascut a Mallorca –a més de na Caterina i n'Apol·lònia, nascudes ja a Famorca–; en Cristòfol Benimelis (1613), n'Antoni Benimelis (1616) i en Joan Benimelis (1617). És significativa aquesta concentració de manacorins a la parròquia de Fageca, on coetàniament hi havia també les famílies també manacorines dels Alòs, Llodrà, Mates i Vidal, ja que deu respondre a la tendència que s'observa en algunes

localitats de repoblació d'atreure o de relacionar repobladors del mateix lloc de naixement. Però va ser el poble de Tollos qui va anar aplegant, dins la vall de Seta, els portadors d'aquest llinatge, on hi ha documentació de la residència d'en Pere Benimelis en 1621.³⁶ Al *Maridatge* de 1660 hi ha tres caps de família de Tollos que duen el cognom Benimelis: Joan, Miquel, Pere.

A l'actualitat dins de l'àrea primitiva d'aquest cognom, la vall de Seta, es conserva encara a Tollos i a Quatretondeta. Dins la Marina s'ha escampat relativament en segles posteriors: està atestat a Callosa d'en Sarrià, Altea, Xàbia, Dénia, Pego; i, en altres comarques, a Oliva, Alcoi i Alacant.

7.2) *Femenia*

La primera documentació que tenim del cognom Femenia es troba entre els primers nous pobladors després de l'expulsió dels moriscs de la Vall d'Ebo –dels quals ens dona notícia l'arxiu parroquial de Pego, a voltes fins i tot abans del document de carta pobla conegut de l'esmentada vall (1610-1611)– i a Llíber, amb el margalidà Bernat Femenia, un dels repobladors inicials d'aquesta localitat (1611). En tots aquests indrets el llinatge es manté al llarg del segle.

Després del període de redacció de les cartes pobles, al primer quart del segle XVII, ja s'observa una expansió ben considerable dels portadors d'aquest cognom per la comarca de la Marina-Comtat, arribats des de punts diferents de Mallorca. En un primer moment documentem a Benissa els margalidans Pere (1615) i Guillem Femenia (1633); a Fageca, en Miquel Femenia, possiblement també de Santa Margalida –qui pareix, però, que no va fer arrel en aqueixa població– (1615);³⁷ a Famorca, l'artanenc Antoni Femenia (1616); a la Vall d'Alaguar, en Jaume Femenia (1626); a Murla, el manacorí Antoni Femenia (1627); a Benimassot, en Pere Femenia (1628).

Un cas especial és el de na Margalida Femenia, documentada a l'arxiu parroquial de Pego (1619),³⁸ que era una viuda nascuda a la ciutat de Càller (Sardenya). Es tracta d'una interessant atestació –no aïllada, com veurem a la documentació que tenim a l'abast– de la repoblació mallorquina que arribà a les terres valencianes “de rebot” des de les colònies mallorquines de l'illa de Sardenya i no directament des de Mallorca.³⁹

A mitjan segle XVII, ja des d'aquests punts inicials de la comarca, secundàriament, s'ha escampat el llinatge. Com succeeix, per exemple, a Benidoleig o als Poblets, i a més a uns quants pobles del cens de 1646 de què trobem esment: Castells, Dénia, Sagra, Tormos, el Verger, Xaló. Seria interessant de poder resseguir en aquest cas i en molts d'altres quina va ser la trajectòria de cada repoblador; nosaltres, a tall de mostra, exposarem el cas dels fills d'en Bernat Femenia, establert a Llíber, i de n'Antoni Femenia, establert a Famorca.

³⁶ Considerem que possiblement en Cristòfol Benimelis, documentat al 1613 en una acta de matrimoni [APF, QL 1611, Matrimonis: f. 92] és el mateix que a una sèrie d'actes sacramentals posteriors de Fageca i Benimassot s'anomena sempre Pere.

³⁷ L'arxiu parroquial de Fageca indica que era fill d'en Jaume Femenia i de na Joana Pastor [APF, QL 1613, Llibre de matrimonis: fol. 92. La combinació d'aquests dos llinatges, Femenia-Pastor, que són ben documentats i freqüents a Santa Margalida, és un indicatiu més que probable d'aquest origen.

³⁸ Vicens 1987.

³⁹ És un fet conegut la immigració de mallorquins a la veïna illa de Sardenya en la segona meitat del segle XVI i encara a la primeria del segle XVII (veg. Deyà 1998: 147-154).

En Bernat vingué de Mallorca amb la seua muller, Caterina Monjo, i amb els seus fills Gaspar; Joan i Pere, nascuts a Mallorca. Sabem que tant ell com el seu fill Gaspar restaren al poble d'origen; però que en Pere es va traslladar abans de 1637 a la Vall d'Alaguar,⁴⁰ encara que només temporalment, ja que no figura al CRV de 1646 en aquesta vall, sinó a Xaló. El seu fill Joan era capellà a Ondara.⁴¹

N'Antoni es casà ja al regne de València amb la manacorina Caterina Vidal (1616), residien a Famorca.⁴² Mitjançant els registres de bateig de l'arxiu parroquial de Fageca tenim notícia del naixement dels seus fills Antonina (1618), Agnés (1621), Caterina (1623), Jaume (1625), Bartomeu (1628), Antoni (1630), Anna-Maria (1632) i Joan (1634). No hem esbrinat encara quina sort va fer aquesta casada de família: si arribaren tots a l'edat adulta, si es maridaren i amb qui. Només podem aportar la dada que al *Maridatge* de 1660 solament hi ha constància d'un cap de família a Famorca que es digués Femenia: n'Antoni. És clar que el fet que els pobles muntanyencs tinguessen un límit bastant estret quant a l'equilibri entre recursos i població esdevinguessen constantment el focus d'exportació de potencial humà –i onomàstic, cultural, lingüístic– que nodria els pobles de les planes de l'entorn.

Actualment és un dels cognoms que s'ha escampat més. Es troba tant en la seua àrea originària (Benissa, Castells, Dénia, Fageca, Famorca, Oliva, els Poblets, el Verger, Xaló) i per l'entorn: a la Marina (Altea, Beniarbeig, Benimeli, Calp, Callosa d'en Sarrià, Gata, Ondara, Pego, el Poblenu de Benitatxell, Xàbia) i a la Safor (especialment a l'Alqueria de la Comtessa, Bellreguard, Daimús, Gandia, Miramar, Palmera, Piles, Rafelcofer; també, amb menor grau o testimonialment, a Alfauir, Almoines, Benirredrà, Beniarjó, Palma, Tavernes de la Valldigna), com per poblacions situades a comarques una mica més allunyades, com Alacant, Alcoi, Algemesí, Carcaixent, Cullera, Montroi, Sueca, Real de Montroi...

7.3) Fluixà

Tenim la primera documentació del cognom Fluixà amb un dels colons que s'establiren a Tollos immediatament després que es redactàs la carta pobla de la vall de Seta (1611), en Bartomeu Fluixà. Possiblement deu ser el mateix que s'anomena amb aquest nom i cognom, documentat una mica posteriorment a la Vall d'Ebo, on presumiblement es traslladà (1615). Sabem d'ell que era nascut a Manacor, i coneixem gràcies a l'arxiu parroquial de la Vall d'Ebo el nom dels seus fills Gabriel (1616), Caterina (1616), Bartomeu (1623), Caterina (1626), Antoni (1627), Catarina-Anna (1631).

Al primer terç del segle XVII es troba també aquest llinatge a la Vall d'Alaguar, amb en Gabriel Fluixà, d'Inca (1615); a Benimassot, amb en Gabriel Fluixà, de qui no coneixem amb seguretat l'origen, encara que possiblement es tracte del mateix anomenat abans, que ja no apareix registrat al capbreu de la Vall d'Alaguar de 1629 i per tant degué mudar la residència a Benimassot (1618); i amb na Joana Fluixà, ben possiblement nascuda a Santa Margalida (1633); a Senija, amb el margalidà Gabriel Fluixà, un fill del qual, en Mateu, s'establí a Benissa (1621),⁴³ i a Tàrbena amb el margalidà Joan Fluixà (1633). D'aquests

⁴⁰ APX, QL 1628, Bateigs: f. 15.

⁴¹ En una nota de la partida de defunció de la seua mare, Caterina Monjo, de l'any 1632, diu que aquesta morí *estant en Ondara, en companyia de son fill mos[sén] J[oa]n, regent la cura* [APX, QL 1628, Difunts: fol. 14 v.].

⁴² APF, QL 1613, Llibre de matrimonis: fol. 92 v.

⁴³ Cardona 1998: 97.

nous portadors del cognom intuïm la seua progressiva arribada a la península, la qual, en el cas d'en Joan Fluixà, establert a Tàrbena, coneixem documentalment que va ser ben tardana.⁴⁴ De la seua àrea d'extensió primitiva, a l'actualitat aquest cognom ha desaparegut a Benimassot, Senija, Tàrbena i la Vall d'Ebo;⁴⁵ encara es manté, però, a Benissa. S'ha escampat per la Marina (Dénia; i en menor grau a Teulada, Calp), i sobretot a la Safor (a Gandia, Xeresa, Ròtova, Palma, Xeraco, Villalonga), i un poc per comarques més allunyades (Alacant, Alzira).

7.4) Llodrà

La primera atestació del cognom manacorí Llodrà es troba a la carta de població de Miramar (Horta de Gandia), un punt en què l'aportació humana de repobladors procedia de l'illa Mallorca i del país de Gènova. En efecte, en l'esmentat document juntament amb els portadors de llinatges de procedència norditaliana: Alberto, Bocio, Capellino, Corrello, Escoto, Montanara, Pelufo, hi ha els mallorquins Cànoves, Cerdà, Ferrer, Llodrà, Riera, Seguí, Serra, Simó. Aquesta característica situació generà no pocs conflictes entre ambdues comunitats, aparentment antagoniques.⁴⁶

Ens interessa constatar que en Miquel Llodrà, primerament assentat a Miramar, dins el ducat de Gandia, s'establí posteriorment a Fageca (una parròquia on era bastant important la comunitat de repobladors d'origen manacorí, segons hem assenyalat abans en referir-nos al cognom Benimelis, i que pertanyia als marquesos de Guadalest). La necessitat de trobar en llocs diferents unes millores en les condicions de vida (relacionades, per exemple, amb les càrregues senyorials, amb la possibilitat de sustentar-se amb les propietats que pogués adquirir) varen empènyer força colons en els primers temps de la repoblació a una situació d'instabilitat.⁴⁷

Quasi coetàniament trobem a la propera Vall d'Ebo l'altre nucli d'aquest llinatge. Segons les escasses dades que es poden obtenir actualment a l'arxiu parroquial d'aquesta localitat,⁴⁸ al primer terç del segle XVII hi ha registrat al llibre de matrimonis: Joan Llodrà (1634) i Joan Llodrà (1640); i al de bateigs, en Guillem Llodrà (1624), en Jaume Llodrà (1627), en Jaume Llodrà (1629), en Miquel Llodrà (1632)... Al cens de 1646 d'aquesta vall hi a registrades dues famílies en què el cap de família du aquest llinatge.

A l'actualitat el llinatge es conserva al seu nucli d'origen, a Fageca i a la Vall d'Ebo (és, de fet, un dels llinatges més característics de la Vall d'Ebo). Fora d'aquí té una modesta

⁴⁴ La primera documentació que té a la península procedeix del *Llibre de confirmats* de Tàrbena de 1633. Es casà a Tàrbena en 1639 i encara hi habitava en 1646. La possible raó del seu desplaçament a Tàrbena siga els lligams familiars que hi tenia amb en Joan i en Cristòfol Molines, uns margalidans ja residents a Tàrbena des de l'any 1611, que eren oncles seus, i de fet ell els feia de curador de les propietats que encara tenien a l'illa (Mas-Monjo 2002b: 72-73).

⁴⁵ A la Vall d'Ebo, encara que ha desaparegut com a cognom viu, es manté fossilitzat en el topònim *les penyes de Fluixana* (Aragó 2001a: 11).

⁴⁶ Veg. La Parra 1992: 90-95.

⁴⁷ Tot i això, d'en Miquel Llodrà coneixem documentalment la seua poca fortuna; no va poder sortir-se'n amb les possibilitats que li oferia la repoblació valenciana. A la seua acta de defunció (1637) el capellà indica expressament que *per ser pobre no féu testament; sotarri'l per amor de Déu* [APF, QL 1611, Difunts: f. 125].

⁴⁸ Ja que els primers *Quinque libri* no es troben a l'abast dels investigadors a l'arxiu parroquial de la Vall d'Ebo sinó en parador, hem hagut de conformar-nos pel moment amb l'índex que en féu a l'any 1800 Mn. Carrals.

presència per la Marina (Dénia, el Ràfol d'Almúnia, Pego, Benissa), per l'Alcoià-Comtat (Cocentaina, Planes, Penàguila, Alcoi) i per la Safor (Oliva, Gandia, Rafelcofer).

7.5) Mesquida

La primera atestació que tenim del cognom Mesquida a terres valencianes procedeix de Castells. Es tracta d'un interessant document en què s'anomenen diversos repobladors de dues localitats valls muntanyenques de la Marina –Castells i la Vall d'Alaguar– que feien de testimoni en un acord d'establiment de fites.⁴⁹ El seu interès ve no només de l'antiguitat del text des del punt de vista de la història de la repoblació (és d'octubre de 1610), sinó perquè registra en aquesta indret –d'on no es coneix encara el text de la seua carta pobla i d'on tampoc no es conserva l'arxiu parroquial– la presència molt primerenca de mallorquins, representats en aquest cas per uns cognoms que es conserven fins l'actualitat: Mas, Mesquida, Moragues. Per dades de l'arxiu parroquial de la Vall d'Alaguar coneixem l'origen artanenc de la branca dels Mesquida establits a Castells.⁵⁰

Un any després, a la carta de població de la Vall de Gallinera i Ebo es registra el mallorquí Rafel Mesquida (1611). Pels texts sacramentals posteriors coneixem l'establiment efectiu d'aquest repobrador a Benissivà, d'on escampà a Benitaia i a Alpatró (no tenim constància, emperò, que s'hi haja conservat fins ara). Sis anys després, en el documents d'establiments de 1616 de la vall de Tàrbena s'esmenten tres caps de família anomenats Mesquida: en Joan, en Miquel i en Pere, però no hi ha constància del seu assentament posterior a Tàrbena.⁵¹ Els llibres parroquials d'aquesta localitat ens documenten en el segle XVII molt escadusserament la presència d'aquest llinatge: només en una ocasió el matrimoni format per n'Antoni Mesquida i n'Agnés Caselles (1624), probablement artanencs,⁵² i així mateix de na Margalida Mesquida (1629), de na Catalina Mesquida (1642), de na Catalina Mesquida (morta en 1671) i de l'anomenada *viuda Mesquida* del cens de 1646, a qui no hem sabut identificar.⁵³

A Llíber, en canvi, al primer terç del segle XVII es documenta clarament la presència d'aquest cognom, procedent segurament, en aquell indret, de Lluçmajor –cal tenir en compte la situació original de Llíber, a la vall de Xaló, en què la gran majoria dels seus repobladors eren llucmajorers.–⁵⁴ Coneixem n'Antonina Mesquida, muller d'en Francesc Mas (1620); n'Antoni Mesquida, casat amb n'Anna Jordi (1621), i en Sebastià Mesquida (1622).

D'Orba coneixem la presència en 1621 de n'Antoni Mesquida, que era nascut a Manacor.⁵⁵ I una mica més tard, ja en el cens de 1646, s'atesta l'entrada a la Vall d'Alaguar d'aqueix llinatge en el segle XVII.

⁴⁹ AHN, Osuna, llig. 754/15. Citat per Giner Guerri: 335.

⁵⁰ Sendra: 14.

⁵¹ Del mateix any, 1616, però, hi ha una partida matrimonial de l'arxiu parroquial de Beniardà que parla d'en Miquel Mesquida, *viudo mallorquí habi[tador] en lo lloch de Tàrbena*, que es casa amb n'Anna Fullana, també viuda i mallorquina, resident a Confrides (APB1, QL 1613, Llibre de Matrimonis).

⁵² D'un i de l'altre cognom està documentada la procedència artanenca a la veïna població d'Alaguar (Sendra: 14), possiblement la combinació Mesquida-Caselles en siga un clar indicatiu.

⁵³ De les dues anteriors coneixem, pel cognom dels seus marits, Riera i Moragues, la possible vinculació amb els pobles de la Vall d'Alaguar i de Castells. En el primer cas es deu tractar, ben possiblement, d'un matrimoni artanenc.

⁵⁴ Vegeu el nostre treball Mas-Monjo 2001b.

⁵⁵ Sendra: 14.

A l'actualitat el llinatge Mesquida es conserva a Castells, entre la redolada de pobles en què era vigent en el temps de la repoblació. S'ha escampat, en canvi, per uns quants pobles de la Marina (Dénia, Ondara, Xàbia, els Poblets, la Vall d'Alcalà, el Ràfol d'Almúnia, Altea; Benidorm), de la Safor (Gandia, l'Alqueria de la Comtessa, Miramar, Palmera, Potries, Tavernes de la Vallidigna), del Comtat (Quatretondeta, Famorca) i ha arribat també a Alcoi, Alacant, Sueca.⁵⁶

7.6) Monjo

La primera atestació del llinatge Monjo a les terres de repoblació ens ve de l'arxiu parroquial de Pego, on el 4 d'abril de 1611 hi ha el registre del bateig d'una filla d'en Miquel Monjo i de n'Antonina Femenina, uns margalidans que llavors habitaven a la Vall d'Ebo.⁵⁷ Suposem que hi devien viure uns altres repobladors anomenats també amb aqueix llinatge, o s'hi devien establir un poc després, ja que l'índex dels matrimonis de la parròquia d'Ebo que fa referència, per exemple, al període 1623-1640, esmenta un grapat de cònjuges que duien aquest llinatge: Antoni Monjo (1626), Miquel Monjo (1631), Joana Monjo (1636), Joana Monjo (1638) i Joan Monjo (1640).⁵⁸

Ben poc després, però (el 22 d'abril de 1611), el mateix Miquel Monjo del qual teníem constància de la seua presència a la Vall d'Ebo és registrat entre els establits a l'Abdet (vall de Guadalest), en un annex de la carta de població de la dita vall.⁵⁹ Gràcies a la informació que ens forneix l'arxiu parroquial de Beniardà podem comprovar l'assentament real d'en Miquel Monjo i de n'Antonina Femenia a la vall de Guadalest, almenys fins a 1625.⁶⁰ Però ja en una partida de matrimoni de l'arxiu parroquial de Benimassot descobrim que en 1628 ja s'havien traslladat a aqueix poble de la vall de Seta.⁶¹ A Benimassot hi havia una petita colònia de margalidans –portadors dels llinatges Canet, Fluixà, Gibert, Monjo, Montaner–, entre els quals hi havia el matrimoni format per en Joan Monjo i na Francesca Montaner (1617), i n'Antoni Monjo (1628). Però cap dels que duien el llinatge Monjo (exceptuant na Caterina Monjo, filla d'en Miquel Monjo) féu rel a Benimassot: podem suposar que es desplaçaren cap a un nou destí, que desconeixem ara per ara.

En el mateix any de 1611, dins la carta pobla de la vall de Xaló, hi ha també una molt primerenca referència a repobladors mallorquins que es deien de cognom Monjo, es tracta de n'Antoni Monjo i d'en Miquel Monjo, també margalidans, assentats en aquest cas a

⁵⁶ Cal no confondre el cognom *Mesquida* (grafiat generalment per les terres valencianes com *Mezquida*) amb *Mezquita* (<*Mesquita*, *Mezquita*), una variant valenciana ja atestada, com hem vist, en època medieval (veg. Guinot, I: 447). La forma valenciana és viva, com ara, a Alpont, Benifaió, l'Eliana, Massamagrell, Ròtova, Sagunt... Però hi ha pobles en què trobem atestades totes dues formes i se'ns fa difícil, amb les escasses dades que posseïm, de saber si es tracta d'una oscil·lació d'un dels dos llinatges o de la presència dels dos en una mateixa població. Trobem aquesta situació a l'Alqueria de la Comtessa (Safor) i a Almussafes (Ribera Alta).

⁵⁷ Vicens 1986.

⁵⁸ Dels quals, malauradament, ben poc podem saber més que el nom (índex de Mn. Francesc Carrals de l'APVE, 1800).

⁵⁹ ARV, Reial Audiència, Processos II, lletra M, núm. 1333.

⁶⁰ El llibre de bateigs que s'inicia el 1613 ens documenta el naixement dels seus fills Miquel (1613), Elisabet-Joan (1615), Perc-Joan (1617), Josep-Felip (1621), Mateu (1623) i Francesc (1625).

⁶¹ Es tracta del registre de matrimoni de la seua filla Catalina, nascuda a la Vall d'Ebo; veg. Vicens 1987; veg. també dins AP de Benimassot, QL 1612, Llibre de matrimonis, el registre de matrimonis de na Caterina Monjo (1628).

Llíber. D'aquests dos podem conèixer la trajectòria, gràcies a la informació de l'arxiu parroquial de Xaló. N'Antoni Monjo, que era casat amb na Caterina Capdebou –i de qui sabem el nom d'uns quants fills nascuts a Mallorca: Bàrbera, Gabriel, Isabet, Pere-Joan– va continuar vivint a Llíber. En Miquel Monjo possiblement va assentar-se a la veïna població de Xaló (en 1622 ja hi habitava, juntament amb la seua esposa, na Margalida Font). Coneixem també per mitjà d'aquesta mateixa font la presència d'altres habitants de la vall de Xaló amb el mateix llinatge. A Llíber, na Caterina Monjo, muller del ja esmentat Bernat Femenia (1625), també en Mateu Monjo (1623), i en Macià Monjo (1630), possiblement arribats des de Mallorca directament o indirectament en dades sense cap dubte diferents. I a Xaló –a més d'en Miquel Monjo–, n'Antònia Monjo, muller d'en Joan Serra (1620); na Margalida Monjo, muller d'en Joan Font (1625) i na Margalida Monjo, muller d'en Martí Pastor (1622).

Quasi al mateix temps, a la veïna vall de Tàrbena, es documenta la presència dels matrimonis margalidans formats per en Jaume Monjo i na Caterina Amengual (1620), i en Miquel Monjo i na Francina Molines (1621), arribats, potser també directament des de Mallorca, al si d'una comunitat en què hi havia familiars directes seus (l'esposa d'en Miquel Monjo era germana dels Molines margalidans establits a Tàrbena des de 1611). En aquesta comunitat el cognom Monjo va arrelar bé, i en va constituir un nou focus de difusió cap a l'exterior, a més dels llocs que ja hem anomenat anteriorment.

El cens de 1646 ens dona constància de l'arribada a mitjan segle XVII del cognom Monjo a una gran quantitat de pobles més dels que ja hem citat fins ara. És, per tant, juntament amb Femenia i Mengual, un dels cognoms mallorquins que més varen escampar-se a la península. El tenim dins la comarca de la Marina a Dénia, Orba, Pedreguer, els Poblets; dins el Comtat a Beniarrés, Gaianes; dins el Pla de Xàtiva a Barxeta.

L'expansió d'aquest cognom és bastant espectacular també si observem la situació actual. No només es conserva dins del redol de pobles que el tenia al segle XVII (roman a Beniarrés, Gaianes, Llíber, Pedreguer, els Poblets, Tàrbena, Xaló; s'ha perdut, en canvi, a la Vall d'Ebo),⁶² s'ha difós, amb major o menor proporció, molt especialment per la Marina (a Callosa d'en Sarrià, Benissa, Teulada, Senija, el Verger, Gata, Ondara, Xàbia, Pego, Parcent, la Vila Joiosa, Benidorm) i per la Safor (a Ador, l'Alqueria de la Comtessa, Bellreguard, Gandia, Daimús, Oliva, Palma, Piles, Potries, Rafelcofer, Simat, Xeresa, Xeraco). També en algun punt de l'Alcoià-Comtat (a Alcoi, Cocentaina, Muro), de la Vall d'Albaida (a Bèlgida, Castelló de Rugat), de la Ribera (Cullera, Riola, la Pobra Llarga, Sueca), i d'altres indrets (com ara, a Xàtiva, Vilamarxant, Alacant).

7.7) *Salvà*

Tenim a Llíber la primera atestació del cognom Salvà, amb en Miquel Salvà, un dels signataris de la carta pobla de la vall de Xaló (1611). El *Llibre de confirmats* de l'arxiu parroquial de Xaló referit a l'any 1620 encara ens el documenta a Llíber, i ens dona a conèixer el nom de la seua esposa: Caterina Perpinyà, i dels seus fills Llorenç i Antònia, tots aquests, llucmajorers. Ja ens hem referit al particular resultat de la repoblació de Llíber, que va conformar una originalíssima comunitat nova en què la pràctica totalitat dels seus primers habitants eren nascuts a Lluçmajor (generalment, però, hi sol haver una mescladissa quant a la procedència dels repobladors –llevat del també particular cas de Xaló, on predominà la procedència margalidana dels seus primers habitants després de l'expulsió, i a

⁶² A la Vall d'Ebo, encara que s'ha perdut com a cognom viu, s'ha conservat fins ara en el topònim *la font de Monjo* (Aragó 2001a: 11).

una mica de distància, el cas de l'alta vall de Guadalest, on un bon grapat dels seus nous habitants siscentistes eren pollencins).

Al document d'establiment de 1616 de la vall de Tàrbena s'anomenen n'Antoni Salvà i en Macià Salvà, dels quals només el segon va realment assentar-se a Tàrbena. Mariana Vidal era el nom de la seua dona era; possiblement ja devia estar format el matrimoni a Mallorca, com tants altres matrimonis jóvens que s'embarcaren cap a la península, per provar fortuna. A la documentació parroquial de Tàrbena hi ha també referències d'en Cristòfol Salvà (1621), que també va tenir continuïtat a la vall de Tàrbena.

Un nucli també important quant a la presència de colons mallorquins anomenats Salvà són les poblacions de Gata i Pedreguer. Recordem com és la situació pel que fa a l'estudi a la repoblació d'aquests llocs: és molt escassa la documentació directa que es referisca a aquests pobles. L'arxiu parroquial de Xaló ens indica l'origen llucmajorer d'en Julià Salvà que vivia a Gata (*labrador natural de Lluchmajor, de la diòcesis de Mallorca, abitador de Gata*) i es casà amb na Margalida Noguera, una llucmajorera que residia a Llíber (1629).⁶³ Ben possiblement podem creure el fet que en Miquel Salvà de Llíber va traslladar-se a Gata, ja que ben primerencament es perd la seua pista a l'arxiu parroquial de Xaló i, en canvi, sí que hi ha anotat un Miquel Salvà al llistat dels caps de família de Gata del cens de 1646.⁶⁴

A Pego la procedència d'en Joan Salvà no és a la població de Llucmajor de Mallorca, sinó a la ciutat de Nàpols (recordeu el que hem dit més amunt de la migració mallorquina a Sardenya –i al sud d'Itàlia en general, segons podem deduir de la lectura d'aquesta partida de matrimoni).

El cens de 1646 ens indica la presència de Salvà a Pedreguer (de nom Joan, Lluc i Vicent), i a Senija (de nom Pere), dels quals no podem dir, amb l'escassa informació que tenim, si vingueren també directament de Llucmajor –com succeïa amb els casos que abans hem exposat– o si partiren d'un nucli de repoblació ja consolidat.

Actualment el llinatge es manté a Tàrbena, Gata, Pedreguer i Pego. I ha passat també a Dénia, Xàbia, Ondara, Teulada, Callosa d'en Sarrià, el Poblenou de Benitatxell i Benidorm, dins la Marina; i a Vilallonga, Gandia i Oliva, a la Safor.

8. Conclusions

La possibilitat de disposar d'un inventari de cognoms amb un origen mallorquí documentat és de suma utilitat a l'hora de treure partit de la documentació que no esmenta la procedència dels repobladors que registra (en el cas de Castells Gata, Pedreguer, el Verger, els pobles de la Rectoria, posem per cas, és de major importància, si tenim en compte la pobresa de fonts directes) i de construir mostres per a l'anàlisi de diferents temes, com la distribució geogràfica de la població d'origen mallorquí o la seva freqüència numèrica.

L'anàlisi de la trajectòria dels cognoms ens ajuda a entendre el procés de "mallorquinització" que s'experimentà en major o menor en grau en moltes poblacions, sobretot de la Marina; un procés que s'ha d'entendre des de diversos punts de vista: difusió onomàstica, influència cultural i lingüística. En un primer moment es documenten determinats cognoms a una sèrie de localitats repoblades per mallorquins en dates més primerenques (Castells,

⁶³ APX, QL 1628, Llibre de matrimonis, fol. 1.

⁶⁴ D'en Julià i d'en Miquel Salvà hi ha documentació procedent de Mallorca que en confirma l'origen llucmajorer i la residència a Gata (Font: 422-423).

Llíber, Miramar, Tollos, Vall d'Alaguar, Vall d'Ebo o la Vall de Gallinera). A mitjan segle XVII aquests mateixos cognoms eren presents a moltes poblacions de l'entorn: resulta especialment significativa la seua presència en determinats pobles en què la repoblació no va ser –inicialment, almanco– protagonitzada per l'element mallorquí o en què, fins i tot, hi era absent (Beniarrés, Gata, Orba, Pedreguer, Sagra, Xaló) i en les poblacions totalment o parcial de cristians vells (Benissa, Dénia, Murla, Ondara, Pego).

La distribució actual mostra molt gràficament l'expansió –sobretot cap a la plana costanera– d'una sèrie de llinatges que inicialment eren més característics de la zona de l'interior (actualment, de fet, en alguns d'aquests punts d'expansió inicial, o han desaparegut o han quedat molt escassament representats). És especialment destacable la concentració d'aquests cognoms (sobretot de Femenia i Monjo, que han estat els més afortunats) a les comarques de la Marina Alta i a la Safor. Algunes poblacions grans com Alacant, Alcoi, Gandia, Dénia, Callosa d'en Sarrià, Oliva, Pego o Xàbia, capitals provincials, comarcals o subcomarcals, pols d'atracció de molta de la gent que ha abandonat les valls muntanyenques o de l'interior, han esdevingut els nuclis en què actualment es concentren –i es conserven, es difonen– gran part d'aquests llinatges. És especialment paradigmàtica la situació de la ciutat de Gandia, que actualment és la dipositària, amb una major o menor proporció, de la totalitat dels cognoms que estudiem.

Fonts documentals:

1. Cartes pobles

CPM: *Memòria de les terres de nova població que foren establides en la població de Miramar* (1611) [Arxiu Municipal de Gandia: B-1.647].

CPVG-E: *Carta pobla de la Vall de Gallinera-Ebo* (10 de juny de 1611) [AHN, Osuna, llig. 522, núm. 44]

CPVA: *Carta pobla de la Vall d'Alaguar* (14 de juny de 1611) [AHN, Osuna, llig. 1007, 14]

CPVX: *Carta pobla de la Vall de Xaló* (12 de setembre de 1611) [Arxiu de la Diputació de València, Fons Duquessa d'Almodóvar, Drets Senyoriais, 1801-1815, caixa 3.]

2. Documents d'establiments

E-1611: *Establiments de la Vall de Guadalest, Vall de Travadell, Vall de Seta, Ondara, Bexí* (1611) [ARV Reial Audiència, Processos II, lletra M, núm. 1333]

E-1616: *Establiments de la Vall de Tàrbena* (1616)⁶⁵

3. Censos

CVA 1629: *Cens de la Vall d'Alaguar* (1629) [AHN, Osuna, llig. 1240; Giner: 337]

CRV: *Veïnat del regne de València* (1646) [ARV: Generalitat, 4825-4829]

M-1660: *Certificaciones de los vezinos y habitantes de quareinta y nueve lugares del presente Reyno para el drecho de maridage de la Serenisima Infanta doña Maria Teresa de Austria Reyna de Fransia con el cristianisimo rey de Francia* (1660) [ARV, Mestre Racional 110422bis]

⁶⁵ Document reproduït dins el treball de Cases.

4. Arxius parroquials

APB1: Arxiu parroquial de Beniardà
 APB2: Arxiu parroquial de Benimassot
 APB3: Arxiu parroquial de Benissa⁶⁶
 APB4: Arxiu parroquial de Benissivà (Vall de Gallinera)
 APF: Arxiu parroquial de Fageca
 APM: Arxiu parroquial de Murla⁶⁷
 APO: Arxiu parroquial d'Orba
 APP: Arxiu parroquial de Pego⁶⁸
 APRO: Arxiu parroquial del raval d'Oliva
 APT: Arxiu parroquial de Tàrbena
 APVA: Arxiu parroquial de la Vall d'Alaguar⁶⁹
 APX: Arxiu parroquial de Xaló

Fonts bibliogràfiques:

- ARAGÓ MENGUAL, Emilio (2000-2001): "Arxiu històric. L'expulsió dels moriscs i el repoblament de la Vall d'Ebo", treball publicat en 4 parts dins la revista *Evos*, núm. 11 (tardor 2000), p. 9-13; núm. 12 (hivern 2000), p. 28-32; núm. 13 (primavera 2000), p. 7-11; núm. 14 (estiu 2001), s/n, Vall d'Ebo.
- BADIA MARGARIT, Antoni M. (1984): *Gramàtica històrica catalana*, 3 i 4, València [reedició i traducció de l'edició de 1951].
- BALLESTER-OLMOS, J. F. (1992): "Apellidos mallorquines en la comarca valenciana de La Marina Alta", *Anales de la Real Academia de Cultura Valenciana (2ª Época)*, València, p. 169-184.
- BELTRAN CALVO, Vicent (1999): "Els parlars mallorquinitzants de la Marina", *Caplletra*, 26, p. 171-191.
- CARDONA IVARS, Joan-Josep (1998): *Els cognoms i malnoms de Benissa. Història de les famílies*, Publicacions del Calendari dels Brillants, Benissa.
- CARUANA Y REIG, José [Barón de San Petrillo] (1999): *La heràldica en Jávea*, Ajuntament de Xàbia, Xàbia.
- CASEY, James (1981): *El regne de València al segle XVII*, Curial, Barcelona.
- CASIMIRO CAMPOS, Josep-Carles & SANSALONI MARTÍ, Encarna (1998): "L'expulsió dels moriscos i les cartes pobles del Senyoriu de Santa Maria de Valldigna (1609-1648)", *L'Avenc. Revista d'investigació i assaig de la Valldigna*, núm. 4, p. 13-21.
- CISCAR PALLARÉS, Eugenio (1977): *Tierra y señorío en el País Valenciano (1570-1620)*, Del Cenía al Segura, València.
- (1997): *La Valldigna, siglos XVI y XVII. Cambio y continuidad en el campo valenciano*, Diputació de València, València.
- (1998): *Vida cotidiana en la Valldigna(segles XV-XVIII)*, Simat de la Valldigna.
- COLOMINA CASTANYER, Jordi (1985): "El parlar de la Marina Alta", *La Rella*, 4, Elx, 37-54.

⁶⁶ Prenem les dades de Cardona 1998.

⁶⁷ Prenem les dades de Giner: 347.

⁶⁸ Prenem les dades de Vicens 1986, 1987.

⁶⁹ Prenem les dades de Sendra: 14-15.

- (1986): "Mallorquinismes a Tàrbena i a la Marina Alta", *Actes del 7è Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Abadia de Montserrat.
- COROMINES, Joan (1989⁴): *Lleures i converses d'un filòleg*, Club Editor, Barcelona.
- COSTA MAS, Josep (1977): *El Marquesat de Dènia. Estudio geográfico*, València.
- (1977-1978): "La repoblació mallorquina en la Marina alta i el seu entorn en el segle XVII", *Trabajos de Geografía*, 34, Mallorca, p. 87-91.
- (1983): "De les rels... a la llavor", *Programa de Festes de Xaló 1983*, Xaló.
- DEYÀ, Miquel Josep (1998): *La manufactura de la llana a la Mallorca moderna (segles XVI-XVII)*, Mallorca.
- FONT OBRADOR, Bartomeu (1978): *Historia de Llucmajor. Volumen tercero. El siglo XVI*. Mallorca.
- (1982): *Historia de Llucmajor. Volumen cuarto. El siglo XVII*, Mallorca.
- FURIÓ, Antoni (1995): *Història del País Valencià.*, Edicions Alfons el Magnànim, València.
- GARCIA ROSSELLÓ, Josepa & BELTRAN CALVO, Vicent (1994): *El parlar de Pedreguer*, Ajuntament de Pedreguer - Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, Pedreguer.
- GINER BOLUFER, Carmelo (1946): "Topografía histórica de los valles de Pego", *Anales del Centro de Cultura Valenciana* (2a. època), València, 46-74 [reproduït el 1979 dins *Pego (Miscelánea)*, Publicacions de la CAPA - Diputació d'Alacant, p. 123-158].
- GINER GUERRI, Severino (1995): *Historia de Murla*, Institut d'Estudis "Juan Gil-Albert", Alacant.
- GRAU ESCRIBUOLA, Antonio F. (2001): *Domini i propietat a la Marina Alta. Dènia, Xàbia i el Verger, segles XV-XIX*, Ajuntament de Dènia - Institut Alacantí de Cultura "Juan Gil-Albert", Alacant. -
- GUINOT, Enric (1999): *Els fundadors del regne de València. Repoblament, antroponímia i llengua a la València medieval*, 2 vols., 3 i 4, València.
- IVARS CERVERA, Joan (1995): *Els noms de lloc i de persona de Dènia*, Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta - Institut de Cultura "Juan Gil-Albert" --Ajuntament de Dènia.
- LA PARRA LÓPEZ, Santiago (1992): *Los Borja y los moriscos*, Edicions Alfons el Magnànim, Generalitat Valenciana - Diputació Provincial de València., València.
- MAS FORNERS, Antoni & MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís (2000): "Repobladors mallorquins al Sud del País Valencià després de l'expulsió dels moriscs. Cap a un estat de la qüestió", *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 56, Mallorca, p. 275-296.
- (2001a): "Repobladors mallorquins a la Marina Alta i Baixa del País Valencià (segle XVII). El cas de Manacor", *I Jornades d'estudis locals de Manacor* (5 i 6 de maig 2000), Manacor, p. 209-217.
- (2001b): "Sobre l'origen dels repobladors de Llíber al segle XVII", *Revista Festes de Llíber. 2001*, Llíber.
- (2002a): "La mallorquinització onomàstica a la València del segle XVII. L'aportació de la vila de Santa Margalida", *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes (València, 18-21 d'abril de 2001)*, Universitat de València - Denes, p. 119-144.
- (2002b): *Per poblar lo regne de València. L'emigració mallorquina al País Valencià en el segle XVII*, Govern de les Illes Balears - Caixa de Balears "Sa Nostra", Mallorca.

- MAS FORNERS, Antoni (1997): *Desposseïció pagesa, creixement i concentració de la població: Santa Margalida, 1459-1595*, treball de tercer cicle, Universitat de les Illes Balears.
- (2001): "Algunes consideracions sobre l'ús de la toponomàstica i de l'etimologia com a font per a l'estudi de l'origen dels 'repladors' de mallorca (Segles XIII-XIV)", *Mayurqa*, Palma, 26, 123-143.
- (2002): "Petits senyors i grans pagesos. Diferenciació i conflictivitat social a la ruralia de Mallorca (1300-1350)". *El feudalisme comptat i debatut*. Barcelona (en premsa).
- (2003): "Femenia. Un llinatge toponímic mallorquí". Comunicació presentada a la *XVI Jornada d'Antroponímia i toponímia* (Binissalem, Mallorca, 22 de març de 2003).
- MIRALLES CEBRIÀ, Robert (1988): "Crisi i creixement a l'Ondara del segle XVII", *Estudis sobre la població del País Valencià. Actes de les I Jornades sobre la Població del País Valencià*, Edicions Alfons el Magnànim - Institució Valenciana d'Estudis i Investigació - Institut d'Estudis "Juan Gil-Albert" - Seminari d'Estudis sobre la Població del País Valencià, València, p. 345-356.
- MIRALLES MONTSERAT, Joan (1997): *Corpus d'antroponims mallorquins del segle XIV*, Barcelona.
- MOLL, Francesc de B. (1991): *Gramàtica històrica catalana*, Universitat de València, València [reedició i traducció de l'edició de 1952].
- MONCHO GRAU, Josep-Vicent (2002): "Procedència dels cognoms de Beniarres", *Fent poble. Revista dependent de L'Esportí*, núm. 7, Beniarres, p. 6-9.
- MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís (1991): "Els cognoms mallorquins de Tàrbena", *Actes del 14è Col·loqui onomàstic (2n d'onomàstica valenciana)*, Alacant, p. 112-117.
- (2000a): "Els cognoms de Tàrbena", *Tàrbena. Festes Patronals*, Tàrbena, p. 15-19.
- MUT, Antoni & ROSSELLÓ, Guillem (1993): *La Remenbrança de Nunyo Sanç. Una relació de les seves propietats a la ruralia de Mallorca*, Palma.
- PLA ALBEROLA, Primitivo-J. (1984): *La població del marquesado de Guadalest en el siglo XVII*, Instituto de Estudios Alicantinos - Diputació Provincial d'Alacant, Alacant.
- RASICO, Philip D. (1982): *Estudis sobre la fonologia del català preliterari*, Curial, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ROSELLÓ LLITERAS, Joan (1981): *Els homes d'armes de Mallorca. Llista de la Part Forana (1359)*, Publicacions de l'Arxiu Diocesà, Palma de Mallorca.
- ROSELLÓ VAQUER, Ramon & FERRER MASSANET, Rafel (1977): *Història de Manacor. El segle XIII*, Mallorca.
- ROSELLÓ VAQUER, Ramon & VAQUER BENNÀSSAR, Onofre (1991): *Història de Manacor. El segle XVI*, Mallorca.
- SANJUAN CAMPS, José Vicente (1995): "Els cognoms del poble de Beniarres", *Revista de Festes Patronals de Beniarres*, Beniarres, s/n.
- SASTRE REUS, Maria José & ALEMANY GARCIA, Salvador & MONCHO ESCRIVÀ, Silvària (1986): *Dels moriscos als maulets. La Marina Alta al segle XVII*, Alacant.
- SEGURA DE LAGO, Joan (1975): *Llinatges d'un poble valencià. Algemesí. Estudi històric i demogràfic (1433-1850)*, Diputació de València, Institució Alfons el Magnànim - Ajustament de València, València.
- SENDRA I LLORCA, Salvador (1996): *Documents i estudis de la Vall de Laguar*, Pego.
- TORRES MORERA, Juan Ramón (1969): *Re població del reino de Valencia tras la expulsión de los moriscos*, València, 1969.

VAQUER BENNÀSSAR, Onofre (1978): *Aspectes socio-econòmics de Manacor al segle XVI*, Mallorca.

-- (2002): *Propietats i propietaris a Felanitx durant el regnat de Felip II*, Mallorca.

VICENS, Josep (1986): "Els mallorquins a les parròquies de Pego, Alcalà i Patró (I)", *Festes de Pego*, Pego.

-- (1987): "Els mallorquins a les parròquies de Pego, Alcalà i Patró (II)", *Festes de Pego*, Pego.

APÈNDIX 1: Taules dels repobladors portadors dels cognoms que són objecte d'estudi des del temps de la redacció de les cartes de població (1610-1612) fins el cens de 1646. Per raons d'espai només s'esmentaran els caps de família: s'hi fa referència a la primera documentació dels primers portadors d'un llinatge en una població.

1. BENIMELIS

A) 1610-1612

	Població	Nom	Data	Font	
1	Vall d'Alaguar	Bartomeu	1611	CPVA	

B) Fins 1646

	Població	Nom	Data	Font	
1	Famorca	Antoni	1616	APF	Fill d'en Jaume B. i de n'Antònia Riera
2	Famorca	Bartomeu	1613	APF	Espòs de na Bartomeua Sequier
3	Famorca	Cristòfol o Pere	1613	APF	Fill d'en Bartomeu B. i de n'Apol·lònia Llodrà
4	Famorca	Joan	1617	APF	Fill d'en Jaume B. i de n'Antònia Riera
5	Tollos	Pere	1621	APB2	Espòs de na Joana Maçanet

2. FEMENIA

A) 1610-1612

	Població	Nom	Data	Font	
1	Llíber	Bernat	1611	CPVX	
2	Vall d'Ebo	Antoni	1610	APP	
3	Vall d'Ebo	Antonina	1611	APP	

B) fins 1646

	Població	Nom	Data	Font	
1	Benidoleig	Caterina	1647	APO	Muller d'en Miquel Caselles
2	Benidoleig	Pere	1641	APO	Fill d'en Jaume F. i de na Caterina Blanquer
3	Benimassot	Pere	1628	APB2	Marit de na Maria Coll
4	Benissa	Antoni	1646	CRV	
5	Benissa	Guillem	1633	APB3	Fill d'en Pere Femenia i de na Margalida Font
6	Benissa	Pere	1615	APB3	Marit de na Margalida Font.
7	Castells	Antoni	1646	CRV	
8	Dénia	Joan	1646	CRV	
9	Fageca	Miquel	1615	APF	Fill d'en Pere F. i de na Caterina Columbés

	Població	Nom	Data	Font	
10	Famorca	Antoni	1616	APF	Fill d'en Jaume F. i de na Joana Pastor
11	Llíber	Bernat	1625	APX	Marit de na Caterina Monjo
12	Llíber o Xaló	Pere	1620	APX	Marit de na Margalida Serra
13	Murla	Antoni	1627	APM	Fill d'en Miquel F. i de na Caterina Santceloni
14	Oliva	Antoni	1619	APRO	
15	Ondara	Joan		APX	Fill d'en Bernat F. I de na Caterina Monjo
16	Pego	Margalida	1619	APP-M	
17	Els Poblets	Joan	1646	CRV	(difunt)
18	Els Poblets (Setla)	Miquel	1644	APX	Marit de n'Antònia Mates
19	Els Poblets	Miquel	1646	CRV	
20	Quatretondeta	Josep	1660	M1660	
21	Quatretondeta	Pere-Joan	1660		
22	Sagra	Tadeu	1646	CRV	
23	Tormos	Antoni	1646	CRV	
24	Vall d'Alaguar	Jaume	1626	CVA	
25	Vall d'Alaguar	Pere	1637	APX	Fill d'en Bernat F. i de na Caterina Monjo
26	Vall d'Ebo	Pere-Joan	1646	CRV	
27	El Verger	Pere	1646	CRV	
28	Xaló	Andreu	1646	CRV	
29	Xaló	Francesca	1634	APX	Filla d'en Jaume F. i de na Caterina Blanquer
30	Xaló	Pere	1646	APX	

3. FLUIXÀ

A) 1610-1612

	Població	Nom	Data	Font	
1	Tollos	Bartomeu	1611	E-1611	

B) Fins 1646

4. LLODRÀ

A) 1610-1612

	Població	Nom	Data	Font	
1	Miramar	Miquel	1611	CPM	

B) Fins 1646

	Població	Nom	Data	Font	
1	Fageca	Miquel	1633	APF	Espòs de na Jaumeta Olzina
2	Vall d'Ebo	Viuda	1646		
3	Vall d'Ebo	Joan	1646	CRV	

5. MESQUIDA

A) 1610-1612

	Població	Nom	Data	Font	
1	Castells	Pere	1610	Protocol ⁷⁰	
2	Vall de Gallinera	Rafel	1611	CPVG-E	

B) Fins 1646

	Població	Nom	Data	Font	
1	Benissivà (Vall de Gallinera)	Rafel	1629	APB4	Marit de na Tonina Gaià
2	Benitaia (Vall de Gallinera)	Joan	1646	CRV	
3	Benitaia (Vall de Gallinera)	Viuda	1646	CRV	
4	Castells	Joan	1646	CRV	
5	Castells	Pere	1617	APVL	
6	Llíber	Antoni	1621	APX	Marit de n'Anna Jordi "Seguina"
7	Llíber	Sebastià	1622	APX	
8	Orba	Antoni	1621	APVL	
9	Tàrbena	Antoni	1624	APT	Marit de n'Agnès Caselles
10	Tàrbena	Joan	1616	E-1616	
11	Tàrbena	Margalida	1629	APT	
12	Tàrbena	Miquel	1616	E-1616	
13	Tàrbena	Pere	1616	E-1616	
14	Vall d'Alaguar	Joan	1646	CRV	

6. MONJO

A) 1610-1611

	Població	Nom	Data	Font	
1	Llíber	Antoni	1611	CPVX	
2	Llíber	Miquel	1611	CPVX	
3	Vall d'Ebo / l'Abdet	Miquel	1611 1611	APP E-1611	

B) Fins 1646

	Població	Nom	Data	Font	
1	Barxeta	Joan	1646	CRV	
2	Beniardà	Miquel	1613	APB1	Espòs de n'Antonina Femenia
3	Beniarrés	Miquel	1646	CRV	
4	Benimassot	Antoni	1628	APB2	Fill d'en Miquel M. i de n'Antonina Paieres
6	Benimassot	Joan	1617	APB2	Marit de na Francesca Montaner
8	Dénia	Mateu	1646	CRV	
9	Gaianes	Miquel	1646	CRV	
10	Llíber	Antoni	1620	APX	Espòs de na Caterina Capdebou

⁷⁰ AHN, Osuna, llig. 754, 15. Prenem la nota de Mn. Giner: 335.

	Població	Nom	Data	Font	
11	Llíber	Caterina	1625	APX	Muller d'en Bernat Femenia
12	Llíber	Macià	1630	APX	Espòs de na Joana Server
13	Llíber	Mateu	1623	APX	Espòs de na Joana Server
14	Orba	Antoni	1646	CRV	
15	Pedreguer	Antoni	1646	CRV	
16	Els Poblets	Antoni	1646	CRV	
17	Els Poblets	Joan	1646	CRV	
18	Tàrbena	Jaume	1621	APT	Espòs de na Caterina Amengual
19	Tàrbena	Miquel	1621	APT	Espòs de na Francina Molines
20	Vall d'Ebo	Antoni	1626	APVE	
21	Vall d'Ebo	Joan	1640	APVE	
22	Xaló	Antònia	1620	APX	Muller d'en Joan Serra
23	Xaló	Margalida	1625	APX	Muller d'en Joan Font
24	Xaló	Margalida	1622	APX	Muller d'en Martí Pastor
25	Xaló	Miquel	1622	APX	Espòs de na Margalida Font

7. SALVÀ

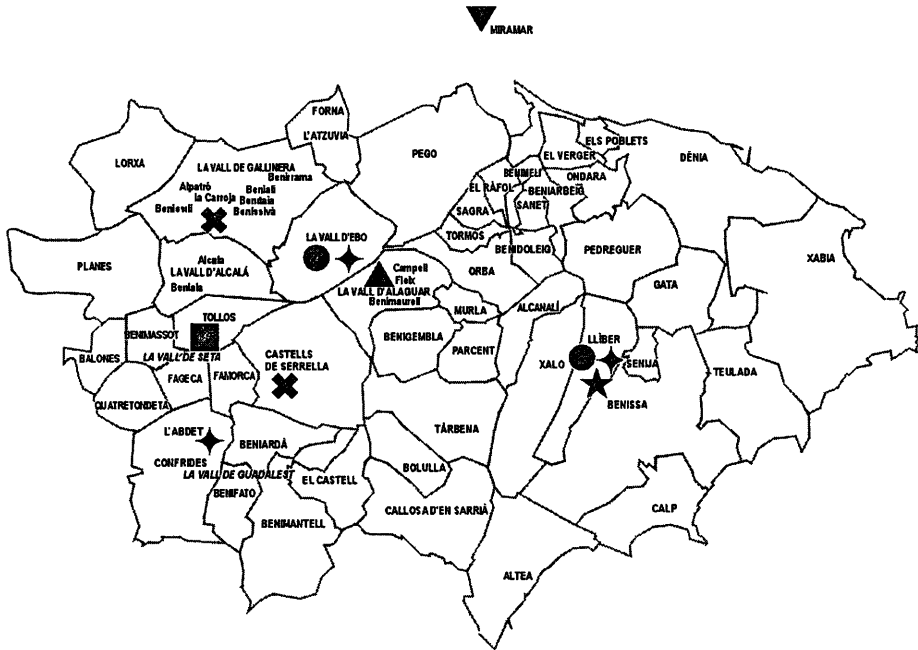
A) 1610-1612

	Població	Nom	Data	Font	
1	Llíber	Miquel	1611	CPVX	

B) Fins 1646

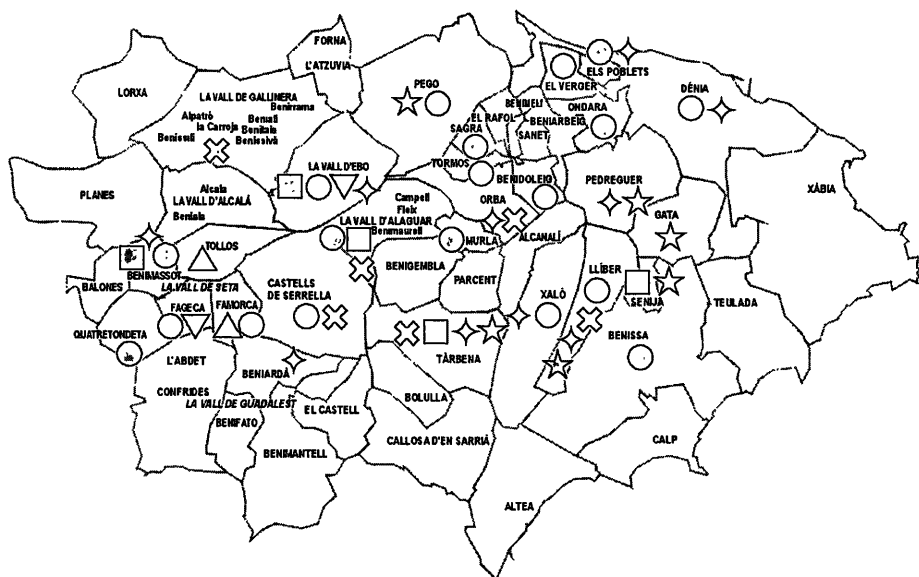
	Població	Nom	Data	Font	
1	Gata	Julià	1629	APX	Fill d'en Josep S. i de na Francesca Catany
2	Gata	Miquel	1646	CRV	
3	Llíber	Miquel	1620	APX	Marit de na Caterina Perpinyà
4	Pedreguer	Joan	1646	CRV	
5	Pedreguer	Lluc	1646	CRV	
6	Pedreguer	Vicent	1646	CRV	
7	Pego	Joan	1636	APP	Fill d'en Tomàs S. i de na Victòria Xorella
8	Senija	Pere	1646	CRV	
9	Tàrbena	Antoni	1616	E-1616	
10	Tàrbena	Cristòfol	1621	APT	
11	Tàrbena	Macià	1616	E-1616	Marit de na Marianna Vidal

Distribució dels cognoms en 1610-1612

- ▲ Benimelis-Benimeli
- Femenia
- Fluixà
- ▼ Llodrà
- ✕ Mesquida
- ◆ Monjo
- ★ Salvà

Distribució dels cognoms en 1613-1646

△ Benimelis-Benimeli

○ Femenia

⊗ Fluixà

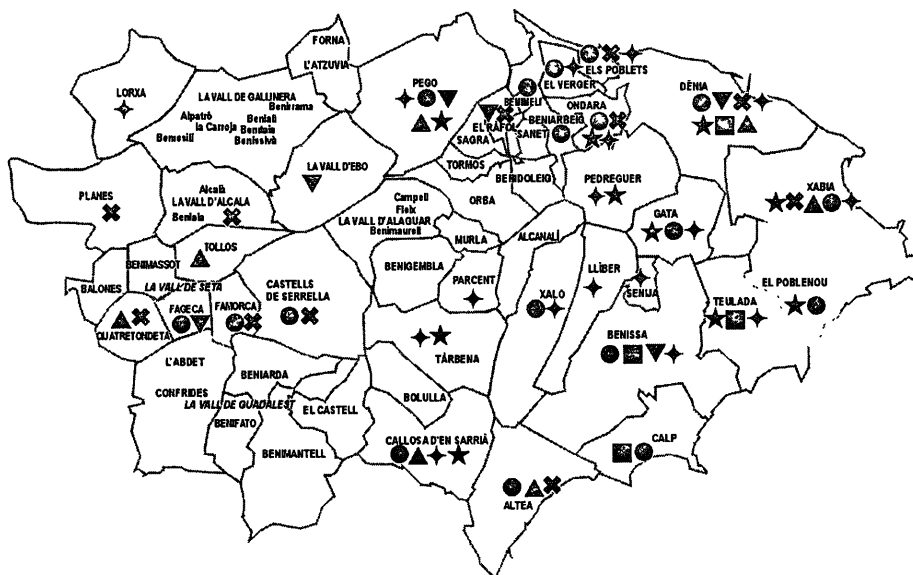
▽ Llodrà

⊗ Mesquida

◇ Monjo

☆ Salvà

Distribució dels cognoms en 2002

- ▲ Benimelis-Benimeli
- Femenia
- Fluixà
- ▼ Llodrà
- ✕ Mesquida
- ◆ Monjo
- ★ Salvà

